

PUTEVI I STRANPUTICE SLUŽBENIH JEZIKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Funkcioniranje triju službenih jezika u Bosni i Hercegovini predstavlja vrlo interesantan model pripremanja tekstova na bosanski, hrvatski i srpski jezik, te se dokumenti važni za pravni sistem naše države objavljuju tako da svaki ima svoje tri vrlo slične verzije. U ovom radu analizirat će se dokument s nazivom Preporuke o priznavanju specifičnih oblika učenja na bosanskome i srpskome ili Preporuke o priznavanju specifičnih vidova učenja na hrvatskome, a cilj rada jeste da se izdvoje uočene razlike među verzijama, sagleda odnos različite i jednake upotrebe određenih jezičkih pojava, te rasvijetli gramatička opravdanost prikazanih razlika. Time bi se dodatno sagledao cjelokupan proces nastanka triju verzija jednoga dokumenta, njihovo normativno uporište i vrijednost te, konačno, ukaže na put i stranputice kojim već 20-ak godina hode službeni jezici u BiH.

Ključne riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, glagoli, veznici, prijedlozi, lekseme, sintagme, zavisnoupitne rečenice

Uvod

Proглаšenje službene trojezičnosti u Bosni i Hercegovini označilo je nastanak jednog vrlo specifičnog i nesvakidašnjeg postupka prilikom objavljivanja zakonskih i drugih službenih akata: svaki dokument priprema se na sva tri službena jezika i objavljuje u tri jezičke verzije – na bosanskome, hrvatskome i srpskome. Naravno, sve tri verzije razumljive su svakom od govornika triju službenih jezika, no svaka bi trebala biti usklađena s normom jezika na kojem se priprema. Model nije nepoznat u svijetu, ali je jedinstven zato što su to tri vrlo slična jezika, pa se komunikacija među tim govornicima odvija bez teškoća. Na govornom planu to znači da se usaglasi jedan tekst dokumenta, a na pisanom da se pripremaju tri verzije, sadržajem iste, ali formom različite zbog razlika u standardnojezičkim normama. Dakle, razlike među verzijama dokumenta morale bi biti tamo gdje se razlikuju norme tih jezika, što dalje znači da druge razlike ne bi ni trebalo nužno činiti, jer za njih ne postoji opravdanje u normativnoj literaturi. Cilj ovog rada jeste da se na primjeru jednoga dokumenta i njegovih

triju jezičkih verzija¹ utvrde razlike među njima, te razmotri njihova gramatička opravdanost i potreba. Ovaj rad jedan je od novijih istraživanja (Mešanović-Meša 2022a, 2022b) koji će nam dati jasnu predstavu o razlikama među verzijama: da li je riječ o razlikama koje moraju biti ostvarene ili pak razlikama za koje nema stvarne potrebe ili gramatičkog opravdanja.

Jezičke odlike dokumenta na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Nakon analize triju verzija ovoga dokumenta, izdvojili smo tri grupe razlika među njima: prvu, najbrojniju, čine razlike ostvarene između verzija na bosanskome i srpskome, s jedne, i verzije na hrvatskome, s druge strane; drugu, i po brojnosti na ovom mjestu, sačinjavaju razlike između verzija na bosanskome i hrvatskome naspram verzije na srpskome, a trećom se, najmalobrojnijom, svaka jezička verzija razlikuje od preostalih.

Razlike među verzijama dokumenta: bosanski, srpski / hrvatski

Najbrojnija skupina razlika među verzijama dokumenta broji ukupno šezdeset dvije izdvojene pojave: njih pet odnosi se na pojave fonetske prirode (ponavljaju se sedam puta) i nema zabilježene njihove jednake upotrebe; dvadeset pet pojava je morfološke i tvorbeno prirode (ponavljaju se dvadeset devet puta) sa tek dva slučaja jednake upotrebe; osam ih je na sintaksičkom nivou (po jednom su zabilježene, te ih je i ukupno osam) s jednom jednakom upotrebom, a leksičkih pojava ima dvadeset četiri (najviše su puta ponovljene – osamdeset šest puta) s dvadeset četiri njihove jednake upotrebe. Dakle, najviše je razlika morfološko-tvorbenih i leksičkih (po dvadeset četiri), no kako je potonjih najviše puta ponovljenih, tako ćemo ih i staviti na prvo mjesto po pojedinačnoj brojnosti, ali i po broju njihove jednake upotrebe; za njima dolaze sintaksičke i fonetske razlike. U konačnici, ova grupa razlika među verzijama dokumenta bosanski, srpski / hrvatski bilježi šezdeset dvije pojave, sto trideset njihovih ponavljanja, ali i dvadeset sedam slučajeva kada se te razlike nisu ostvarile, već su sve tri verzije izjednačene – upotrijebio se jednak lik, forma ili konstrukcija u svim verzijama.

Tabela 1. Primjeri razlika među verzijama bosanski, srpski / hrvatski i primjeri njihove jednake upotrebe

¹ Dokument je objavljen u *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine* (godina XXVI, broj 69, petak, 14. oktobra/listopada 2022. godine) s naslovom *Preporuke o priznavanju specifičnih oblika učenja* na bosanskome i srpskome i *Preporuke o priznavanju specifičnih vidova učenja* na hrvatskome.

bosanski, srpski	hrvatski	broj ponovljenih razlika	bosanski, srpski	hrvatski	broj jednake upotreb e
Evropa	Europa	1			
evropski	europski	2			
opšti	opći	1			
sticati	stjecati	1			
sticanje	stjecanje	2			
kriterijum	kriterij	1			
kvalitet	kvaliteta	1			
podnosilac	podnositelj	3			
informacioni	informacijski	1			
organizacioni	organizacijski	1			
promovisati	promovirati	1			
zainteresovan	zainteresiran	1			
organizovan	organiziran	1			
dokumentovati	dokumentirati	1			
dokumentovan	dokumentiran	1			
orijentisan	orijentiran	1			
definisan	definiran	1			
omogućavajući	omogućujući	1			
šta	što	2	što	što	2
član	članak	1			
stav	stavak	1			
provođenje (B) provedenje (S)	provedba	1	provođenje (B) sprovođenje (S)	provođenje	1
okruženje	okružje	1			
Odjeljenje	Odjel	1			
u cjelini	u cijelosti	1			
unutrašnji	unutarnji	1			
dalji	daljnji	2			
dalji	daljni	1			

ponovljeni	ponovni	1			
sprovoditi	provoditi	1	provođenje (B) provedenje (S)	provedba	1
u skladu s	sukladno ²	1			
imaju za cilj da olakšaju i unaprijede	imaju za cilj olakšati i unaprijediti	1			
priznavanje svih oblika učenja stečenih i u drugim zemljama	priznavanje svih vidova učenja stečenim i u drugim zemljama	1	prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti	prema nastavnim planovima i programima odobrenim od mjerodavnih obrazovnih vlasti	1
na način koji nije standardni	na način koji nije standardan	1			
moguće je da ih se učini vidljivijima	moguće ih je učiniti vidljivima	1			
da, ..., odluče da li će se (...) provjeravati i priznavati	da, ..., odluče hoće li se (...) provjeravati i priznavati	1			
nezavisno o tome	neovisno o tome	1			
i ³	te ⁴	1	(uporediti s upotrebom <u>te</u> u tabeli broj 4)		
bazirati (se)	temeljiti (se)	3			

² U verziji na hrvatskome dva puta se koristi *sukladno*, u verziji na srpskome *u skladu s autonomijom* i *u skladu sa odredbama*, u verziji na bosanskome *u skladu s autonomijom*, dok na mjestu gdje je na hrvatskome *sukladno*, na srpskome *u skladu sa* nedostaje dio teksta, tako da ova verzija broji samo jedan ovakav primjer.

³ Ove preporuke imaju za cilj da nadležni organi za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini prihvate prakse priznavanja specifičnih oblika učenja i doprinesu usklađivanju zakonskih i podzakonskih akata sa odredbama Lisabonske konvencije i njezinih pratećih dokumenata. (S: njenih)

⁴ Ove preporuke imaju za cilj da nadležna tijela za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini prihvate prakse priznavanja specifičnih vidova učenja te doprinesu usklađivanju zakonskih i podzakonskih akata sa odredbama Lisabonske konvencije i njezinih pratećih dokumenata.

direktor	ravnatelj	1	direktor	direktor	1
grupa	skup	2			
grupa	skupina	1			
inostrani	inozemni	1			
komisija	povjerenstvo	1			
lice	osoba	2	osoblje	osoblje	1
nadležni	mjerodavni	1	nadležni nadležnost	nadležni nadležnost	19 1
nivo	razina	1			
oblast	područje	2			
oblik učenja	vid učenja	31			
oblik	vid	2	oblik	oblik	2
organ	tijelo	20			
osnov (na osnovu)	temelj (na temelju)	4			
princip	načelo	4			
posmatranje	promatranje	1			
septembar	rujan	1			
sistem	sustav	2			
stručni	strukovni	1			
stepen	stupanj	1			
uslov	uvjet	1			
van	izvan	1			
zbog	radi	1			
s. r.	v. r.	1			

Razlike fonetske prirode među verzijama ovoga dokumenta normativno su opravdano načinjene, svaka verzija ima lik koji je za taj jezički standard prihvatljiv, a njihove jednake upotrebe nema, pa u ovoj podgrupi i nema slučajeva koji bi se trebali posebno komentirati. Istaknut ćemo tek da u verziji na bosanskom od normom ponuđenih dubletnih rješenja *opšti* i

opći, sticati i stjecati, sticanje i stjecanje u *Pravopisu bosanskoga jezika* (Halilović 2017: 485, 487) srećemo likove s grupom *opšt-*, te likove sa *-tic-*⁵.

Dvadeset pet morfološko-tvorbenih razlika može se, zapravo, svesti na njih sedamnaest ako ih ne posmatramo pojedinačno, nego kao kategorije: odnosni pridjevi na *-ioni/-ski* (realizirani kao dvije razlike među verzijama), glagoli i izvedenice s *-ova-*, *-isa-* / *-ira-* (sedam ih je pojedinačno zabilježenih) te likovi pridjeva *dalji, daljnji, daljni* (dva puta iskorišteni kao razlike među verzijama). Od ostalih razlika osvrnut ćemo se na neke nama važne, svjesni da svaku ne možemo komentirati, a i da su neke već dovoljno spominjane i analizirane u dosadašnjim radovima (Mešanović-Meša 2011, 2019).

Prvo, lik imenice grčkoga porijekla *kriterijum* u verziji na bosanskom jeziku nije usklađen s normom ovog standarda (Halilović 1996: 141; Halilović – Palić – Šehović 2010: 553; Halilović 2017: 171), pa bi valjan lik na *-ij* izjednačio ovu verziju s verzijom na hrvatskome čime bi se obje razlikovale od verzije na srpskome – tako bi se morala naći u grupi razlika s ovim poretkom ako duži lik ostane kao izbor za verziju na srpskome (normom srpskog jezika prihvaćena su oba nastavka, češći je, običniji lik na *-ijum* /Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 99; 2018: 162/; Ivić i dr. 2011: 261; Klajn 2011: 127/).

Drugo, još ćemo se jednom osvrnuti na upotrebu pridjeva *dalji, daljnji i daljni*, premda smo o tome već govorili i ustanovili da je lik *daljnji* za sva tri standarda prihvatljiv izbor u značenju *sljedeći, naredni, budući* (Mešanović-Meša 2022a). Da ponovimo, i pridjev *dalji* i pridjev *daljnji* u bosanskom jeziku značenjski su izjednačeni (*koji dolazi iza čega, koji slijedi, sljedeći*) osim kada je *dalji* oblik komparativa *dalek*, te zamjenjivi u kontekstima *u daljem tekstu* ili *u daljnjem razmatranju* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 156, 157) – stoga je upotreba ovog lika u verziji na bosanskome prihvatljiva s normativnog aspekta u sljedećim primjerima iz ovoga dokumenta: *u daljem tekstu, u svrhu pristupa studenata daljim studijima, za dalje istraživanje i rad*, premda bi, opet napominjemo, i *daljnji* jednako dobro funkcionirao u tim kontekstima. Uz likove *dalji i daljnji*, i lik *daljni* u srpskom jeziku prihvaćen je (Pešikan – Jerković – Pižurica 2005: 195; 2018: 295; Klajn 2011: 53; Ivić i dr. 2011: 239) i zamjenjivi su u značenju *sljedeći, naredni, budući, koji slijedi* (Vujanić i dr. 2007: 242, 243); i opet bi *daljnji* bilo dobro rješenje. No, za hrvatski jezički standard samo je u ovim navedenim slučajevima prihvatljiv lik *daljnji* (Anić 2006: 187; Birtić i dr. 2013⁶), što znači da je upotreba u primjerima *u daljnjem tekstu* i *za daljnje istraživanje i rad* normativno valjana, no upotreba

⁵ O normativnim promjenama glede ovih pojava u bosanskom standardu i njenim normativnim priručnicima, kao i upotrebi ovih likova u drugim zakonodavno-pravnim dokumentima detaljnije je prikazano u (Mešanović-Meša 2019: 64-65, 67-69).

⁶ <http://xn--rjenik-k2a.hr/search/?q=daljnji>; pristup 25. 8. 2023.

u svrhu pristupa studenata daljnim studijima – nije. Dakle, opet bilježimo upotrebu lika koji nije prihvatljiv za jednu normu, a upotreba istog lika valjanog za sve standarde opet je izostala.

Treće, lik zamjenice *što* u dva slučaja izjednačen je u sve tri verzije, no u druga dva poslužio je da verzije na bosanskome i srpskome odvoji od verzije na hrvatskome upotrebom lika zamjenice *šta*. Da bismo vidjeli sve u potpunijem svjetlu, pogledat ćemo po sva četiri primjera iz sve tri verzije.

B: *Ishodi/rezultati učenja su opisi onoga što pojedinac zna, razumije i za što je sposoban nakon završetka postupka učenja, ... (...) ..., pri tome vodeći računa o tome šta lice zna, razumije i šta je u stanju primijeniti, ...*

H: *Ishodi/rezultati učenja su opisi onoga što pojedinac zna, razumije i za što je sposoban nakon završetka postupka učenja, ... (...) ..., pri tome vodeći računa o tome što osoba zna, razumije i što je u stanju primijeniti, ...*

S: *Исходи/результати учења су описи онога што појединац зна, разумије и за што је способан након завршетка поступка учења, ... (...) ..., при томе водећи рачуна о томе шта лице зна, разумије и шта је у стању примijenити, ...*

Riječ je, dakle, o odnosnim, a ne upitnim zamjenicama⁷. Odnosna zamjenica *što* u bosanskome nema dubletni lik *šta* kao što ima upitna zamjenica *šta* dubletni lik *što*, koji je i rjeđi od *šta* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1302, 1305; Jahić – Halilović – Palić 2000: 246); odnosnim zamjenicama *koji*, *ko*, *što*, *čiji*, *kakav*, *kolik* uvode se odnosne atributske klauze po supstantivnim riječima (imenicama, imeničkim zamjenicama, supstantiviziranim pridjevima i sl.), a zamjenicom *što* u prvom redu se uvršćuju atributske klauze po zamjenicama kakve su: *sve*, *nešto*, *ovo*, *to*, *ono*, na koje se one svojim sadržajem i odnose (Jahić – Halilović – Palić 2000: 441, 442) – a u našim primjerima upravo po pokaznim zamjenicama *ono* i *to* odnosna zamjenica uvršćuje atributsku klauzu; isti lik nalazimo i drugoj literaturi: „Odnos prema određenom imeničkom pojmu u osnovnoj rečenici uspostavlja se veznicima: *koji*, *što*, *čiji* i *kakav*“ (Čedić 2001: 212)⁸. Lik *što* upisan je kao *zamjenički prosti subjunktor*⁹ uz riječi *čiji*, *kakav*, *ko*, *koji*, *koliki*, a ovim se zamjenicama uvode atributske

⁷ U hrvatskom standardu i jedna i druga imaju lik *što* (Barić i dr. 1997: 205, 206; Težak – Babić 2005: 130-131; Silić – Pranjković 2005: 117; Babić i dr. 2007: 472, 478), te ovu upotrebu nećemo ni problematizirati.

⁸ Premda ih autori ovih dviju gramatika različito nazivaju, zamjenicama ili veznicima, za našu analizu važan je lik *što* ili *šta*, ne uzimajući u razmatranje lik veznika *što* (nepromjenljivo). O različitom nominiranju ovih i drugih riječi te općenito o pitanju i klasifikaciji veznika vidjeti u (Bulić 2021).

⁹ Autor pravi razliku između veznika i junktora („Veznici su nepromjenljive riječi koje u rečenici uvijek vrše ulogu junktora /dakle povezuju homofunkcionalne jezičke jedinice ili uvode zavisnu klauzu u složenu rečenicu/ i ne vrše pritom funkciju nijednog od šest temeljnih rečeničnih dijelova /subjekt, predikat, objekt, adverbijal, atribut, apozicija/“, a junktori su „riječi ili funkcionalno povezane grupe riječi koje povezuju homofunkcionalne

klauze (Bulić 2021: 290-291), no navodeći primjere iz svog istraživačkoga korpusa na savremenom bosanskom jeziku o subjunktoru *što*, uvršten je i jedan primjer u liku *šta* (za *šta*) (Bulić 2021: 292). I u srpskome standardu upitna zamjenica za stvari ima oba lika (Stanojčić – Popović 2008: 98, 99; Vujanić i dr. 2007: 1551, 1555), ali odnosna ima lik *što* kad se pokazuje zavisni odnos prema imenicama i pokaznim zamjenicama *to*, *ovo*, *ono* i sl.¹⁰ (Vujanić i dr. 2007: 1555)¹¹; i u *Maloj srpskoj gramatici* ova je zamjenica navedena u liku *što*: „upitne zamenice koje su i odnosne, koje tj. služe i kao *odnosni veznici*“, a „Odnosni su veznici: *da*; *ko*, *što*, *koji*, *čiji*“ (Simić – Jovanović 2007: 186). Tako je u ove dvije verzije dokumenta u dva slučaja upotrijebljen lik odnosne zamjenice *što* (*ono što*, *za što*), a u druga dva, u istoj funkciji i značenju, lik *šta* (*o tome šta*), no opravdanih razloga za različitu upotrebu likova ni unutar jedne od ovih verzija dokumenta nema, pa tako ni za prikazane razlike među jezičkim verzijama dokumenta.

Četvrto, za načinjenu razliku među verzijama pri upotrebi glagolskoga priloga sadašnjeg *omogućavajući* ili *omogućujući* nema gramatičkog opravdanja. Od nesvršenoga glagola *omogućavati* glagolski prilog glasi *omogućujući*, a sinonim mu je *omogućivati* (Birtić i dr. 2013¹²), od *omogućivati* glagolski prilog sadašnji je *omogućujući*, te su *omogućavati* i *omogućivati* istoznačnice i normativno istovrijedne natuknice (Birtić i dr. 2013¹³). Jasno je da se od svršenoga glagola *omogućiti* imperfektivizacija može činiti na dva načina, dodavanjem sufiksa *-avati* i *-ivati*, da sistemska tvorba zahtijeva sufiks *-ivati*, jer osnovni glagol ima kratak naglasak, no vrlo su česta kolebanja u upotrebi i pojava dubleta (Babić 2002: 526-529), ali su, dakle, oba nesvršena lika, i *omogućavati* i *omogućivati*, normirana u hrvatskome (Babić – Moguš 2011: 284), kao i glagolski prilozi *omogućavajući* i *omogućujući* (Jozić i dr. 2013: 338). Stoga ovu razliku među verzijama ne smatramo nužnom ni potrebnom, nego odabirom drugačijeg lika da bi se jedna verzija odvojila od drugih.

Peto, za činjenje razlike između verzija na bosanskome i srpskome s upotrebom popridjevljenoga glagolskoga pridjeva trpnog *ponovljen* i verzije na hrvatskome s pridjevom

jedinice u prosto ili složenoj rečenici ili koje uvode zavisnu klauzu u sastav složene rečenice“), a subjunktori su „junktori koji uvode zavisnu klauzu u sastav složene rečenice“ (Bulić 2021: 211, 213, 278).

¹⁰ *Ostala je (ono) što je bila i u mladosti – poštena i vredna. Donesi mi (to) što si mi obećao. Ono za čim sam čeznuo celog života mi se konačno ispunilo.*

¹¹ Još je Stevanović relativizirao uopćeno pravilo da oblik *šta* ima upitno i zavisno-upitno, a *što* odnosno značenje, iznoseći tvrdnje da se i *što* „u jeziku nove srpske i hrvatske književnosti upotrebljavalo a još se uvek upotrebljava i s upitnim značenjem“ (Stevanović 1981: 275), a „kada se *što* na početku odnosnih rečenica odnosi na neku zamenicu, na neodređenu imeničnu zamenicu *nešto*, recimo, ali i na *ovo*, *to*, *ono*, ili *sve* – samo naravno ne nikada na te reči upotrebljene u funkciji pridevske zamenice – relativna reč toga korelativa je isključivo zamenica-veznik *što*“ (Stevanović 1979: 860).

¹² <http://xn--rjenik-k2a.hr/search/?q=omogu%C4%87avati>; pristup 23. 8. 2023.

¹³ <http://xn--rjenik-k2a.hr/search/?strict=yes&q=omogu%C4%87ivati>; pristup 23. 8. 2023.

ponovan (odr. *ponovni*) opet ne nalazimo valjane razloge: pridjev *ponovan* nalazimo i u rječnicima bosanskoga (*koji se ponavlja, koji se događa ponovo*, Halilović – Palić – Šehović 2010: 956; *koji se ponovo javlja, koji se opet pojavljuje*, Čedić i dr. 2007: 712), i srpskoga (*koji se ponovo dešava ili vrši, ponovljen*, Vujanić i dr. 2007: 972), i hrvatskoga (*koji se ponavlja, opetavan*, Anić 2006: 1099; samo u određenom vidu, *koji se događa, zbiva još jednom, koji se ponavlja*, Birtić i dr. 2013¹⁴), te bi njegova upotreba u svim verzijama bila sasvim uobičajena, normativno i značenjski prihvatljiva u datim kontekstima kakve smo zatekli u verzijama:

B: - priznavanje kvalifikacija, uključujući prethodno učenje i profesionalno iskustvo, omogućavajući pristup ili ponovljeni pristup visokom obrazovanju; (...)

H: - priznavanje kvalifikacija, uključujući prethodno učenje i profesionalno iskustvo, omogućujući pristup ili ponovni pristup visokom obrazovanju; (...)

S: - признавање квалификација, укључујући претходно учење и професионално искуство, омогућавајући приступ или поновљени приступ високом образовању; (...)

S druge strane, oblik *ponovljeni* nalazimo uvršten kao samostalnu odrednicu samo u jednom rječniku i to s dodatnim značenjem u odnosu na pridjev *ponovan* (*koji se ponovio, koji je ponovo urađen na isti način*, Čedić i dr. 2007: 712), a vidjeli smo da jedan rječnik uz odrednicu *ponovan* u opisu značenja nudi sinonim *ponovljen* (Vujanić i dr. 2007: 972). Popridjevljeni glagolski pridjev *ponovljen* sadržava i značenje da se nešto ponavlja, jer prvi put (ili ko zna koji po redu) nije bio uspješan, nije okončan uspješno, pa je to razlog ponavljanja, npr. *ponovljeni sastanak, ponovljeni ispit* ili *ponovljeni razred*, dok pridjev *ponovan* samo kazuje da se nešto javlja opet, ponavlja, nastavlja u ponavljanju, npr. *ponovni sastanak, ponovni susret*. Stoga je, smatramo, jednoznačnost pridjeva *ponovan* bolje rješenje za sve verzije: *ponovni pristup visokom obrazovanju* ne podrazumijeva da je prethodni bio neuspješan, pa da bi ga trebalo i ponoviti ispočetka kako to uključuje *ponovljeni pristup visokom obrazovanju*. Da nas značenjski osjećaj i vara u ovom slučaju, dovoljan argument da nije bilo potrebno načiniti razliku u upotrebi pridjeva *ponovan* i *ponovljen* jeste navedeni

¹⁴ <http://xn--rjenik-k2a.hr/search/?q=ponovni>; pristup 25. 8. 2023.

status pridjeva *ponovan* u svim posmatranim rječnicima, te tek pokoji navod samostalne odrednice ili sinonima *ponovljen* u njima¹⁵.

Šesto, ni upotreba imenica *cjelina* i *cijelost* nije nas uvjerila da su jezički standardi to zahtijevali: u svakom rječniku obje imenice koje imaju jednako značenje (*cijelost* – *svojstvo čega što je cijelo, što se pojavljuje kao cjelina*; /ustaljeni spoj riječi/ *u cijelosti* – *u cjelini*, *cjelina* – *ono što je cijelo, neokrnjeno, od čega nije oduzet nijedan dio*, Halilović – Palić – Šehović 2010: 110; *cijelost* – *svojstvo čega da je u cjelini, da nije u dijelovima, u cijelosti* – *u cjelini*, *cjelina* – *stanje onoga što je neokrnjeno, čemu nije oduzet nijedan dio, ni jedna jedinica*, Anić 2006: 139, 145; *cjelina* – *ono što je cijelo ili čitavo, što uključuje sve svoje sastavnice, članove ili dijelove*, *cijelost* – *svojstvo onoga što je cijelo, u cijelosti potpuno* Birtić i dr. 2013¹⁶; *cjelina* – 1. *stanje i svojstvo onoga što je celo, čitavo, potpuno, celovitost, potpunost; ono što je potpuno*, 2. *zajednica, skupnost; u celini* – a) *celovito, potpuno, sveobuhvatno*, b) *uopšte, u opštem smislu, bez obzira na pojedinačne, konkretne slučajeve*; *cijelost* – *osobina i stanje onoga što je celo, što ima sve delove, celina, potpunost*, Vujanić i dr. 2008: 1483). A kada se uzme u obzir i kontekst u kojem se koriste ove imenice, jasno je da u svakoj verziji mogla valjano funkcionirati i jedna i druga imenica, te je ovaj odabir opet na strani nepotrebnih intervencija.

B: ..., pri čemu se mogu priznati ishodi učenja male grupe kompetencija (od pojedinačnog ECTS boda) pa do priznavanja ishoda učenja nivoa kvalifikacije u cjelini.

H: ..., pri čemu se mogu priznati ishodi učenja male skupine kompetencija (od pojedinačnog ECTS boda) pa do priznavanja ishoda učenja razine kvalifikacije u cijelosti.

S: ..., при чему се могу признати исходи учења мале групе компетенција (од појединачног ЕЦТС бода) па до признавања исхода учења нивоа квалификације у цјелини.

Sedmo, razlika u upotrebi imenica na *-nje* i *ba* (*provođenje* i *provedba*) nije se održala dokraja, pa se javljaju i imenice na *-nje* u sve tri verzije samo sada s razlikom u prefiksu (*provođenje* na bosanskome i hrvatskome, *sprovođenje* na srpskome), a kada se koriste glagoli, onda je novi poredak (*sprovoditi* na bosanskome i srpskome, *provoditi* na hrvatskome). Sama ovakva upotreba u jednom dokumentu ne uvjerava nas da je onda ikakva razlika bila potrebna, ne ulazeći u pojedinačni normativni status ovih jedinica.

¹⁵ U *Jezičnom savjetniku s gramatikom* uz značenje koji se čini ponovo stoji istaknuta tvorbena veza s prilogom *ponovo* i naznaka da je riječ nastala u novije vrijeme, da je potrebna i da je ne treba izbacivati (Barac-Grum i dr. 1971: 209).

¹⁶ <https://rjecnik.hr/search.php?q=cjelina>, <https://rjecnik.hr/search.php?q=cijelost>; pristup 26. 8. 2023.

Sintaksičke razlike među verzijama dokumenta odlikuje po jedna upotreba svake izdvojene razlike, s jednim zabilježenim slučajem i jednake upotrebe određene pojave. Opet izdvajamo tek nekoliko njih.

Prvo, razlika u upotrebi sintagmi *nezavisno o tome* i *neovisno o tome*, uspostavljena na osnovu priloga *nezavisno* i *neovisno*, nije ništa drugo do upotreba pogrešne dopune uz prilog *nezavisno*: glagol *zavisiti*, pridjev *zavisan* i prilog *zavisno* zahtijevaju prijedlog *od* s genitivom i to je općepoznato u svim jezičkim standardima (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1512; Anić 2006: 1823; Vujanić i dr. 2007: 384). Nadalje, slijedeći savjet „pravilno je, dakle, *ovisiti o komu* ili *ovisiti o čemu* i *zavisiti od koga* ili *zavisiti od čega*, a nepravilno *ovisiti od koga* ili *ovisiti od čega* i *zavisiti o komu* ili *zavisiti o čemu* (*Ovisim o roditeljima. Zavisim od roditelja.*)“ (Blagus Bartolec 2016: 107), i u verziji na hrvatskome moglo se upotrijebiti *nezavisno od toga*. Smatramo da bi, u svakom slučaju, bilo prihvatljivije da se u sve tri verzije našao bilo koji od ovih primjera s korektnom dopunom, nego što se načinila razlika među njima temeljena na gramatičkim nepravilnostima.

Drugo, u primjerima *odluče da li će se provjeravati i priznavati* i *odluče hoće li se provjeravati i priznavati* načinjena je razlika među vezničkim riječima zavisnoupitnih rečenica – *da li* i *li*. Njih nalazimo u svim gramatikama, bilo kao upitne riječi uz sve druge (Jahić – Halilović – Palić 2000: 423; Barić i dr. 1997: 523; Katičić 2002: 358-365), bilo kao upitne veznike (Pranjeković – Silić 2005: 333), bilo kao upitne riječce (Stanojčić – Popović 2008: 311). Uzet ćemo u obzir da se status *da li* u hrvatskom standardu i ranije razmatrao: „upitnik veznik kojim se počinje zavisna upitna rečenica, ali se od starine upotrebljava i na početku nezavisnih pitanja: ‘Da li ćeš doći?’ pored običnijega: ‘Hoćeš li doći?’“ (Barac-Grum i dr. 1971: 59). U skorije vrijeme savjetuje se da se na početku upitne rečenice u kojima se nalazi glagolska enklitika *je* umjesto *da li* upotrijebi *je li* (umjesto: *Da li je on to zaista rekao?*, *Ne znam da li je ona oprala posuđe.* treba: *Je li on to zaista rekao?*, *Ne znam je li ona oprala posuđe.*), a želi se reći „da je umjesto rečenice uvedene skupinom *da li* bolje upotrijebiti rečenicu u kojoj se glagolski predikat ili kopula imenskoga predikata premeće na prvo mjesto, a za njom slijedi čestica *li*“ (umjesto: *Da li ga prepoznaješ?*, *Da li mi možeš pomoći?* *Da li me voliš?* treba: *Poznaješ li ga?*, *Možeš li mi pomoći?*, *Voliš li me?*) (Blagus Bartolec 2016: 44). To bi značilo da između rečenica *Da li će se provjeravati i priznavati?* i *Hoće li se provjeravati i priznavati?* treba upotrijebiti drugu, a kako su upitne rečenice i ishodišne rečenice zavisnoupitnih, tako i upotrebu *odluče hoće li se provjeravati i priznavati* u

verziji na hrvatskome i razumijemo¹⁷. S druge strane, nema valjanih razloga zašto se jednako ne bi upotrijebilo i u verzijama na bosanskome i srpskome kao na hrvatskome, tim više što je klauza čiji je predikat *odluče* izrična uvedena veznikom *da*, te je iz stilskih razloga i bolje zamijeniti sljedeće *da li: preporučuje se da odluče da li će se provjeravati i priznavati* > *preporučuje se da odluče hoće li se provjeravati i priznavati*.

Treće, kako je veznik *te* i po općem značenju i po funkciji vrlo sličan vezniku *i*, i kako je rjeđi od veznika *i*, on se koristi kao njegova stilsko rezerva ili da bi se spriječilo njegovo gomilanje (Jahić – Halilović – Palić 2000: 412; Silić – Pranjković 2005: 323); stoga se u jednoj verziji i upotrijebio veznik *te* namjesto *i* u rečenici gdje je još tri puta upotrijebljen veznik *i*. Ukoliko se marilo za stil, pa makar to bio i administrativni dokument, rado bismo vidjeli da se u sve tri verzije vodilo računa o tome.

Od svih pojava u najbrojnijoj grupi razlika (a sve su više-manje poznate u dosadašnjim analizama sličnoj ovoj) spomenut ćemo leksičku opreku *lice/osoba*, te prijedloge *zbog/radi*¹⁸.

Prvo, iako dobro poznata i gotovo stalna razlika među ovim verzijama, a i u literaturi često komentirana, a koja se ogleda u upotrebi leksema *lice* i *osoba*, zavređuje još koji trenutak naše pažnje. Naime, ove lekseme su upotrijebljene u svim verzijama dosljedno, na bosanskome i srpskome *lice*, na hrvatskome *osoba*,¹⁹ ali se u svim verzijama upotrijebila zbirna imenica *osoblje* (*akademsko osoblje*). Naravno, i *osoba* i *osoblje* uvršteni su u *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 845)²⁰ i *Rečnik srpskoga jezika* (Vujanić i dr. 2007: 892, 893)²¹, pa nam *akademsko osoblje* jednostavno nameće da promišljamo o ovome ovako: *osoba* se ne koristi na bosanskome i srpskome, ali *osoblje* da, zašto? Pored toga, u primjerima o zamjenici *što* naveden je slučaj kada se u svim verzijama koristila leksema *pojedinač* na mjestu *osoba* ili *lice* u jednakim kontekstima, pa je i treće rješenje samo ponuđeno – ako ne može ili *osoba* ili *lice* u svim verzijama, može *pojedinač*. Dakle, nekada su dobra rješenja već u upotrebi, samo ih treba prihvatiti u potpunosti.

Drugo, još jedna potvrda da se razlike među verzijama dokumenta čine tamo gdje se svakako mogu naći oba lika ili konstrukcije u svakoj verziji jeste upotreba prijedloga *zbog* i

¹⁷ Ne zanemarujemo činjenicu da se, možda, neki sintaksičari ne bi složili s ovim savjetom, i nije nam namjera stati na jednu ili drugu stranu, nego pokušavamo razumjeti određenu upotrebu kao preporuku iz savjetnika, gramatike, pravopisa ili kakvoga drugoga priručnika.

¹⁸ Istina, ova bi se razlika mogla posmatrati i u sintaksičkom svjetlu, no nekada razgraničenje i ovih pojava nije tako jasno ni jednostavno.

¹⁹ Vidjeti dio u ovom radu o liku zamjenice *što*, gdje su već u potpunosti navedeni primjeri potrebni za ovu usporedbu.

²⁰ *Osoblje* – skup osoba okupljenih na različitim poslovima u nekoj ustanovi, organizaciji, preduzeću i sl.; *personal*: fakultetsko osoblje.

²¹ *Osoblje* – skup osoba zaposlenih u kakvoj ustanovi, preduzeću i sl., *personal*: bolničko osoblje.

radi. Prijedlog *zbog* je kauzalni prijedlog, a prijedlog *radi* namjerni (Jahić – Halilović – Palić 2000: 391, 392; Težak – Babić 2005: 237-238; Silić – Pranjković 2005: 308), a kako namjerno graniči s uzročnim značenjem, prijedlog *radi* može se zamijeniti u određenim slučajevima prijedlogom *zbog* (*Radnje su zatvorene zbog/radi inventara. Otputovao je u Ljubljani zbog/radi nekih neodložnih poslova.*)²² (Simić – Jovanović 2007: 251-252). Dakle, česti su konteksti kada je teško odrediti da li se radi o kauzalnom ili namjernom značenju prijedložno-padežnih izraza, pa su tada prijedlozi međusobno i zamjenjivi kakav je slučaj u primjerima gdje je u verzijama na bosanskome i srpskome upotrijebljen izraz *zbog nastavka studija*, u verziji na hrvatskome *radi nastavka studija*.

B, S: *Priznavanje perioda studija je potvrđivanje dijela studijskog programa na studijskom programu na drugoj visokoškolskoj ustanovi zbog nastavka studija.*

H: *Priznavanje razdoblja studija je potvrđivanje dijela studijskog programa na studijskom programu na drugoj visokoškolskoj ustanovi radi nastavka studija.*

U ovim se rečenicama i prijedložno-padežni izraz kojim se iskazuje uzrok vršenja radnje i izraz kojim se iskazuje namjera (svrha, cilj) vršenja radnje mogu koristiti – pitanje je samo koje se od tih značenje željelo istaknuti. I to su, naravno, dileme koje se susreću u svakom jezičkom standardu: „Međutim, treba imati u vidu da u praksi često nije lako razgraničiti značenje uzroka od značenja cilja. Ima, naravno, i takvih slučajeva kada *cilj* nečega (što se dešava, čini i sl.) može u isto vrijeme da bude i *uzrok* dešavanja, tako da se ova dva predloga, ponekad, nedovoljno razlikuju, usled čega onda i dolazi do nedovoljnog osećanja za upotrebu jednog ili drugog predloga, kao u primerima tipa: Ne sija sunce *zbog/radi* tebe; Nisam ovde *zbog/radi* neke zabave već da nešto naučim – kada, zapravo i jedno i drugo značenje može biti aktuelno“ (Fekete 2008: 113), pa je u tim slučajevima savjet sljedeći: „Ako nismo sigurni koji od tih prijedloga upotrijebiti, tj. kad nešto možemo tumačiti i kao uzrok i kao namjeru (npr. u natpisu *Zatvoreno zbog/radi preuređenja*), bolje je upotrijebiti uzročni prijedlog *zbog* jer namjera uvijek uključuje i uzrok, a uzrok ne uključuje obvezatno i namjeru“ (Blagus Bartolec i dr. 2016: 160). Na ovakvim slučajevima ne temelje se razlike među jezičkim standardima, pa nije ni valjano prikazivati ih kao razliku među verzijama dokumenta.

Razlike među verzijama dokumenta: bosanski, hrvatski / srpski

²² Naravno, to se ne odnosi na primjere kao: *Reke su nabujale radi jakih kiša. Radi žege nismo se usudili...*

U ovoj grupi primjera našlo se deset slučajeva gdje se verzija na srpskome razlikuje od preostalih dviju, a ako dva slučaja različite upotrebe lika prijedloga *s/sa* svedemo na jednu pojavu, onda se broj umanjuje na devet. Ova grupa odlikuje se i većim brojem jednake upotrebe (devet ih je koje svjedoče da se te razlike „potiru“ u istim tekstovima).

Tabela 2. Primjeri razlika među verzijama bosanski, hrvatski / srpski i primjeri njihove jednake upotrebe

bosanski, hrvatski	srpski	broj ponovljenih razlika	bosanski, hrvatski	srpski	broj jednake upotrebe
s ECTS	sa ECTS	1	s dodatkom sa odredbama	s dodatkom sa odredbama	1 1
s određenim	sa određenim	1	s dodatkom sa odredbama	s dodatkom sa odredbama	1 1
informiranje	informisanje	1			
njezin	njen	1	njen	njen	3 ²³
pokazuju	pokazivaju	1			
provođenje	spровоđenje	1	provođenje (B) provedenje (S)	provedba	1
želi nastaviti	želi da nastavi	1	može se pomoći	može se pomoći	1
			može se dokumentovati (B) može se dokumentirati (H)	može se dokumentovati	1
			može biti	može biti	1
osigurati	obezbijediti	1			

²³ U verziji na bosanskome nedostaje jedan dio teksta u kojem je zamjenica *njen* upotrijebljena u verziji na hrvatskome i srpskome, te je u konačnici ovakav raspored: na srpskome samo *njen* (pet puta), hrvatskome *njen* (četiri puta) i *njezin* (jedanput), bosanskome *njen* (tri puta) i *njezin* (jedanput).

osiguranje	obezbjedenje	1			
Mr.	Mr	1			

Prvo, jedina fonetska razlika ostvarena u ovoj grupi tiče se lika prijedloga *s/sa*. Kako bismo imali cjelokupnu sliku upotrebe lika ovoga prijedloga po pojedinačnim verzijama, izdvojili smo je posebice.

Tabela 3. Primjeri upotrebe prijedloga s/sa u pojedinačnim verzijama

bosanski	hrvatski	srpski	broj ponovljenih razlika / broj jednake upotrebe
s jedne	s jedne	s jedne	1
s ECTS	s ECTS	sa ECTS	1
s dodatkom	s dodatkom	s dodatkom	1
(u skladu) s autonomijom	(sukladno)	(u skladu) s autonomijom	1
s određenim	s određenim	sa određenim	1
sa odredbama	sa odredbama	sa odredbama	1
sa ishodima	sa ishodima	sa ishodima	1

O odnosu normi spram likova *s/sa* i njihovoj upotrebi u ovakvim tekstovima govorili smo dovoljno i ranije (Mešanović-Meša 2019: 42-46), ovdje ćemo samo napomenuti da se u verziji na bosanskome lik *s* javlja pet puta, lik *sa* dva puta, u verziji na hrvatskome lik *s* četiri puta, lik *sa* dva puta, a u verziji na srpskome i *s* i *sa* po tri puta. To znači da se po dva puta jednako u svim verzijama upotrijebio i lik *s* i lik *sa*, a dva puta se načinila razlika među verzijama. Prevaga je jednake upotrebe. Čemu onda ikakva razlika?

Drugo, verzija na bosanskome sadrži, kako smo vidjeli u prethodnoj grupi razlika, likove *s - ova-* i *-isa-* (njih sedam) i po tome se izjednačavala s verzijom na srpskome. Usamljeni primjer na *-ira-* u verziji na bosanskome pokazuje kako nije jednostavno ni u jednoj verziji zadržati iste likove.

Treće, još jednom nalazimo gramatičku nepravilnost prikazanu kao razliku među verzijama: oblik *pokazivaju* nalazi se u verziji na srpskome. Glagol *pokazivati*, nastao

imperfektivizacijom glagola *pokazati*²⁴, ima infinitivnu osnovu na *a* i morf *-iva-*, a prezentsku na suglasnik *j* i morf *-u-* (*pokaz-iva-ti* : *pokaz-u-jem*)²⁵. Prema tome, gramatički pravilan oblik prezenta glasi *pokazujem*, ... *pokazuju* (Jahić – Halilović – Palić 2000: 268; Halilović 2017: 531; Halilović – Palić – Šehović 2010: 938; Barić i dr. 1997: 270-271; Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 414). Ovakvi postupci nisu dio ozbiljnog i savjesnog rada.²⁶

Razlike među verzijama dokumenta: bosanski / hrvatski / srpski

Četiri pojave dovele su do šest razlika među verzijama – tada svaka verzija ima samo za sebe jedinstvenu upotrebu.

Tabela 4. Primjeri razlika među verzijama bosanski / hrvatski / srpski i primjeri njihove jednake upotrebe

bosanski	hrvatski	srpski	broj ponovljenih razlika	jednaka upotreba
(ne)certifikovan	(ne)certificiran	(ne)sertifikovan	3	
može se dokumentovati	može se dokumentirati	može da se dokumentuje	1	
koji su definisani u smislu znanja, vještina, <u>te</u> odgovornosti i samostalnosti.	koji su definirani u smislu znanja, vještina <u>te</u> odgovornosti i samostalnosti.	koji su definisani u smislu znanja, vještina, odgovornosti i samostalnosti.	1	
u svrhu dokumenata i ovih preporuka. (u B nedostaje dio teksta, pa nema ni <i>i</i>)	sukladno odredbama Lisabonske konvencije, njenih pratećih dokumenata <u>te</u>	u skladu sa odredbama Lisabonske konvencije, njenih pratećih dokumenata <u>i</u>	1	2 isključivo na ishodima učenja, vještinama i kompetencijama stečenim određenim načinom učenja.

²⁴ Sufiks *-ivati* dodaje se i na glagole V vrste: ...*kazivati*, *dokazivati*... (Babić 2003: 528).

²⁵ Stoga ga ubrajaju u glagole druge vrste – peti razred (Jahić – Halilović – Palić 2000: 268, 270), šeste vrste (Barić i dr. 1997: 259-271; Babić i dr. 2007: 528), četvrte vrste – obrazac B (Stevanović 1981: 332, 333; Stanojčić – Popović 2008: 114-115).

²⁶ Doda li se ovim nepravilnostima još i primjer *primjeniti*, koji se našao u sve tri verzije, ovakvi se slučajevi ne mogu smatrati pojedinačnim i rijetkim propustima.

ni te)	ovih preporuka.	ovih preporuka.		koriste preporuke, mišljenja, informacije i iskustva CIP-a.
--------	-----------------	-----------------	--	---

Od svih prikazanih pojava i razlika jedna nam se čini vrijedna pažnje – ostale su nedovoljno uvjerljive da bismo ih nanovo komentirali. Ni upotreba pridjeva (*ne*)*sertifikovan* u verziji na srpskome ne bi se mogla ocijeniti kao najbolji izbor u pogledu normativnih preporuka: u *Pravopisu srpskoga jezika* nalaze se upisana oba lika: *certifikat* i (prema franc. izg.) *sertifikat*, no jedna nas uputa ne ostavlja spokojne glede ovog lika²⁷, u *Rečniku* je samo *certifikat* (Vujanić i dr. 2007: 1487), a Klajn savjetuje da je *certifikat (po latinskom)* *bolje nego sertifikat (po engleskom)* (Klajn 2011: 283). Zbog svega navedenog s oprezom valja uzeti i izbor ovog lika pridjeva na srpskome.

Zaključna razmatranja

Nakon svega izdvojenog nameće nam se sljedeće: razlike koje se prikazuju, a da pri tome nisu dosljedne, nego se javljaju i slučajevi izjednačene upotrebe, ne ostavljaju nam dojam da su potrebne – ako neki likovi ili konstrukcije bar negdje mogu jednako dobro funkcionirati u svim verzijama, onda za njihovim razjednačavanjem i nema potrebe. Izdvojiti ćemo kao primjer lekseme *oblik* i *vid*, koje svojom upotrebom trideset i tri puta prave razliku među verzijama, a dva puta izjednačavaju sve tri verzije koristeći samo leksemu *oblik*. Dakle, zašto praviti nemali broj razlika među verzijama ako u dva slučaja, kontekstom nimalo drugačija od svih ostalih, može funkcionirati i leksema *oblik*? Dalje, često razlike nisu uvjetovane razlikama triju jezičkih normi (u to smo se uvjerali na brojnim izdvojenim primjerima kao npr. *omogućavajući/omogućujući*, *ponovan/ponovljen*, *cjelina/cijelost*, *lice/osoba*, *zbog/radi*, *s/sa* itd.), nego se odabirom jednog lika iz sinonimnoga para prihvaćenom u jednom ili u sva tri standarda izdvoji bar jedna verzija od preostalih. Prepoznali smo sličnu intervenciju i u odabiru jedinice koja općenito služi kao stilski rezerva drugoj (veznici *te/i*). Da je nekada jedini cilj načiniti razliku među verzijama, svjedoče primjeri upotrebe gramatički nekorektnih oblika za sve standarde kao *pokazivaju* ili *nezavisno o tome*, a koji se u određenim verzijama koriste kako bi se razlikovale od drugih. Naravno, ne izostaju i primjeri upotrebe nestandardiziranih likova u određenim verzijama kao npr. *kriterijum* na bosanskome, *daljini* na hrvatskome, ili likova koji nisu ocijenjeni kao bolji izbor

²⁷ *Sertifikat* je, premda ranije naveden, upućen na *certifikat*, gdje se nalazi ovaj poredak (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 449).

naspram drugog lika, npr. *sertifikovan* na srpskome. Ukoliko bismo ovakve slučajeve u kojima načinjena razlika među verzijama nije opravdana na temelju normativne literature oduzeli od ukupnoga broja načinjenih razlika, dobili bismo znatno manji broj razlika i njihovoga ponavljanja od broja izdvojenog na početku ove analize. Na koncu, iz htijenja da se verzije u što većem broju slučajeva razlikuju kako bi se, pretpostavljamo, cjelokupan postupak pripreme triju verzija opravdao i učinio svrsishodnim, likovi koji mogu jednako dobro funkcionirati u sve tri verzije zaobilaze se, zaboravljaju ili izbjegavaju. Napomenut ćemo da se u sve tri verzije koristila i funkcionirala leksema *pojedinač*, na čijem se mjestu kasnije načinila, možemo reći, suvišna razlika *lice/osoba* (*pojedinač zna, osoba ili lice zna*). Takvih primjera možemo još izdvojiti: ukoliko se lik *daljnji* nije prihvatio u svim verzijama, sigurni smo da se *naredni* ili *sljedeći* može prihvatiti. Valja naglasiti činjenicu da bi se ove verzije svakako razlikovale, jer se jezički standardi međusobno razlikuju, a razlike koje nisu opravdane ili potrebne bacaju sjenu na cjelokupan model funkcioniranja službene trojezičnosti u BiH. Stoga se treba vratiti s krivoga na pravi put – vjerodostojan prikaz odlika svakog pojedinačnog standarda.

Izvori

1. *PREPORUKE O PRIZNAVANJU SPECIFIČNIH OBLIKA UČENJA*, *Službeni glasnik BiH*, god. XXVI, br. 69, 14. oktobra/listopada 2022. godine, bosanski jezik
2. *PREPORUKE O PRIZNAVANJU SPECIFIČNIH VIDOVA UČENJA*, *Službeni glasnik BiH*, god. XXVI, br. 69, 14. oktobra/listopada 2022. godine, hrvatski jezik
3. *ПРЕПОРУКЕ О ПРИЗНАВАЊУ СПЕЦИФИЧНИХ ОБЛИКА УЧЕЊА*, *Службени гласник БУХ*, год. XXVI, бр. 69, 14. октобар 2022, српски језик

Literatura

1. Anić, Vladimir (2006), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb
2. Babić, Stjepan (2002), *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku (treće, poboljšano izdanje)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus, Zagreb
3. Babić, Stjepan, Milan Moguš (2011), *Hrvatski pravopis (2. izdanje)*, Školska knjiga, Zagreb
4. Babić, Stjepan, Dalibor Brozović, Ivo Škarić, Stjepko Težak (2007), *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus, Zagreb

5. Barić, Eugenija, Mijo Lončarević, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika (1997), *Hrvatska gramatika (II. promijenjeno izdanje)*, Školska knjiga, Zagreb
6. Barac-Grum, Vida, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Zlatko Vince (1971), *Jezični savjetnik s gramatikom*, Matica hrvatska, Zagreb
7. Blagus Bartolec, Goranka, Lana Hudeček, Željko Jozić, Ivana Matas Ivanković, Milica Mihaljević (2016), *555 jezičnih savjeta*, Institut za jezik i jezikoslovlje, Zagreb
8. Bulić, Halid (2021), *Veznici u savremenom bosanskom jeziku*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
9. Čedić, Ibrahim (2001), *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Institut za jezik u Sarajevu
10. Čedić, Ibrahim, Hadžem Hajdarević, Safet Kadić, Aida Kršo, Naila Valjevac (2007), *Rječnik bosanskog jezika*, Institut za jezik, Sarajevo
11. Fekete, Egon (2008), *Jezičke doumice (Knjiga prva)*, Beogradska knjiga, Beograd
12. Halilović, Senahid (1996), *Pravopis bosanskoga jezika*, Kulturno društvo Bošnjaka Preporod, Sarajevo
13. Halilović, Senahid (2017), *Pravopis bosanskoga jezika (drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Slavistički komitet, Sarajevo
14. Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo
15. Ivić, Pavle, Ivan Klajn, Mitar Pešikan, Branislav Brborić (2011), *Srpski jezički priručnik*, Beogradska knjiga, Službeni glasnik, Beograd
16. Jahić, Dževad, Senahid Halilović, Ismail Palić (2000), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica
17. Jozić, Željko, Goranka Blagus Bartolec, Lana Hudeček, Kristian Lewis, Milica Mihaljević, Ermina Ramadanović, Matea Birtić, Jurica Budja, Barbara Kovačević, Ivana Matas Ivanković, Alen Milković, Irena Miloš, Tomislav Stojanov, Kristina Štrkalj Despot, *Hrvatski pravopis* (2013), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
18. Katičić, Radoslav (2002), *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika (treće, poboljšano izdanje)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus, Zagreb
19. Klajn, Ivan (2011), *Rečnik jezičkih nedoumica (12. izdanje)*, Prometej, Novi Sad
20. Mešanović-Meša, Emira (2011), *Kontrastivna analiza bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika u zakonima Federacije Bosne i Hercegovine*, Slavistički komitet, Sarajevo

21. Mešanović-Meša, Emira (2019), *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu*, Slavistički komitet, Sarajevo
22. Mešanović-Meša, Emira (2022a), „Službena trojezičnost u Bosni i Hercegovini: Od formalizma do zbilje“, *Bosanskohercegovački slavistički kongres III: Zbornik radova (knjiga 1)*, Slavistički komitet, 257-284, Sarajevo
23. Mešanović-Meša, Emira (2022b), „Službena trojezičnost u Bosni i Hercegovini na primjeru jednoga dokumenta“, *SaZnanje*, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, 55-69, Zenica
24. Pešikan, Mitar, Jovan Jerković, Mato Pižurica (2005), *Pravopis srpskoga jezika*, Matica srpska, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Novi Sad, Beograd
25. Pešikan, Mitar, Jovan Jerković, Mato Pižurica (2018), *Pravopis srpskoga jezika (treće izdanje)*, Matica srpska, Novi Sad
26. Silić, Josip, Ivo Pranjković (2005), *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb
27. Simić, Radoje, Jelena Jovanović (2007), *Srpska gramatika*, Jasen, Beograd
28. Stanojčić, Živojin, Ljubomir Popović (2008), *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole (jedanaesto, prerađeno izdanje)*, Zavod za udžbenike, Beograd
29. Stevanović, Mihajlo (1979), *Savremeni srpskohrvatski jezik II (treće izdanje)*, Naučna knjiga, Beograd
30. Stevanović, Mihajlo (1981), *Savremeni srpskohrvatski jezik I (četvrto izdanje)*, Naučna knjiga, Beograd
31. Težak, Stjepko, Stjepan Babić (2005), *Gramatika hrvatskoga jezika (priručnik za osnovno jezično obrazovanje) (15. izdanje)*, Školska knjiga, Zagreb
32. Vujanić, Milica, Darinka Gortan-Premk, Milorad Dešić, Rajna Dragičević, Miroslav Nikolić, Ljiljana Nogo, Vasa Pavković, Nikola Ramić, Rada Stijović, Milica Tešić, Egon Fekete (2007), *Rečnik srpskoga jezika*, Matica srpska, Novi Sad
33. <http://xn--rjenik-k2a.hr/>

PATHS AND SIDETRACKS OF OFFICIAL LANGUAGES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

The functioning of the three official languages in Bosnia and Herzegovina represents a very interesting model of preparing texts in Bosnian, Croatian and Serbian, so documents important to the legal system of our country are published so that each has its three very similar versions. This paper will analyze the document entitled Recommendations on the Recognition of Specific Forms of Learning in Bosnian and Serbian or Recommendations on the Recognition of Specific Views of Learning in Croatian, and the aim of the paper is to single out the observed differences between the versions, examine the relationship between the different and equal use of certain linguistic phenomena , and sheds light on the grammatical justification of the differences shown. This would additionally present the entire process of the creation of the three versions of one document, their normative basis and value, and, finally, point out the path and saudetracks that the official languages in BiH have been walking on for about 20 years.

Keywords: *nouns, pronouns, adjectives, verbs, conjunctions, prepositions, lexemes, syntagms, dependent interrogative sentences*